

Uşaqların istismarı

Uşaq alveri insan alveri cinayəti hərəkatı baş verdikdə başlayır. Bəzi hallarda, uşaq iş tapmaq üçün hara getməli olduğunu öyrənmək üçün və ya başqa yerdə imkanlar axtararaq qaldığı yeri tərk etmək ümidilə onu cəlb edən şəxsə yaxınlaşır. Bu şəxslər həqiqətən uşağa iş verən şəxs yaxud vasitəçi ola bilər, onların hər ikisi insan alverində iştirak edən şəxslərin şəbəkəsinə daxildir. İnsan alveri cinayəti bir çox yollarla baş verir.

Uşaqlar öz ailələrinə kömək etmək üçün iş tapmaqla bağlı öz ailələri tərəfindən təzyiqləndirilən ola bilərlər. Çox vaxt insan alverçisinə inam olur. Öz icma üzvləri uşaqlara, xüsusilə də qızlara yaxınlaşa bilərlər. Onlar qadınlara maraqlı göstərən və onlara sevgi, yaxşı iş və ya həttə nikah vəd edən kişilər tərəfindən aldadılmaq riski altında ola bilərlər. Yaşlı insanların alveri ilə bağlı hallarda olduğu kimi, uşaq qurbanlarının daha geniş sosial-iqtisadi vəziyyəti də onları insan alverçilərinin qarşısında daha müdafiəsiz edə bilər. Təcrübəsizlik, asılılıq və yaşlı insanlara, daha çox qohumlara və müəyyən mövqə tutan insanlara inam səbəbindən uşaqlar xüsusilə müdafiəsiz vəziyyətdə olurlar. Onlar istismar vəziyyətlərindən yayınmaq üçün daha az imkanlara malik olurlar. Uşaq qurbanları müxtəlif formalarda istismara məruz qalırlar. Onlar istismar edici müəssisələrdə, tikinti sahələrində, ev qulluqçuları kimi evlərdə, dilənçi kimi küçələrdə, uşaq əsgərlər kimi müharibələrdə, fermalarda, səyahət edən ticarət gəmi ekipajlarında və ya restoranlarda və mehmanxanalarda işləməyə məcbur edilə bilərlər. Bəziləri isə fahişəxana və striptiz klublarda və ya səyyar və masaj xidmətlərinin göstərildiyi yerlərdə işləməyə məcbur edilə bilərlər. İnsan alveri ölkə hüdudlarından, ölkə sərhədlərini aşmaqla və qitələrarası səviyyədə baş verə bilər. Uşaqlar yaşlı insanlar kimi insan alverinin eyni formalarında istismar oluna bilər. Lakin xüsusilə uşaqların cəlb olunduğu və buna tədricən tələbatın artdığı xüsusi istismar formaları da vardır. Bura uşaq ponomografiyası, uşaq turizmi, məcburi nikah, qanunsuz övladlığa götürmə və cibgirişlik və dilənçilik də daxil olmaqla cinayətkar fəaliyyətlər. Romalı atanın işi: Ölkə - İtaliya Məhkəmə: Ali Kassa-siya Məhkəməsi, cinayət işləri üzrə V bölmə: Məhkum olunma tarixi: 6 oktyabr 2010-cu il. İstismarın məqsədi: azyaşlılar tərəfindən cinayətkar fəaliyyət. Öz azyaşlı qızını onu oğurluq etməyə məcbur edən şəxslərə "satmış" Romalı ata kölə vəziyyətinə salma əməlinə ittiham olunurdu. O öz azyaşlı qızını onu mənzillərdə əşyaları oğurlamağa məcbur edən ailəyə 200.000 avroya satmışdı. Müraciət edən tərəfin həbs olunmasına səbəb olan hadisə uşağa oğurluq etmək üçün təlim keçirildiyini aşkar şəkildə göstərən telefon danışıqlarından sonra üzə çıxmışdır. Ona ehtə-qorxu gəlinmişdir ki, cinayət yerində yaxalandığı təqdirdə, polisə istimara məruz qaldığı və onun oğurluq etmək üçün satıldığı barədə heç nə deməyəcəkdi, belə ki, bunu etməyə hələ uşaqlıqdan onu valideynləri məcbur eləmişlər. Bu mühakimədə Ali Hakimler, gəlirin qiyməti kimi qələmə verdiyi məbləğdən fikri yayındırmağa çalış-

şan atanın azadlığa buraxılmamasına dair Azadlıq Tribunalı tərəfindən çıxarılmış qərarı qüvvədə saxlamışlar. Bu bəhanə Məhkəmədə (Romada) hakimlərin gözdən yayınmadı. Uşağı alan ailənin başçısının ödədiyi məbləğ məhz "alqı-satqı predmeti hesab edilmiş" azyaşlıların satışı üçün müəyyən edilmiş məbləğ olmuşdur. Beləliklə də, kölə vəziyyətinə salma kimi ağır ittiham irəli sürülmüşdür. Al-nin insan alveri əleyhinə veb saytı. https://ec.europa.eu/anti-trafficking/legislation-and-case-law/case-law/roma-father-case_enAilələr tərəfindən cinayətkar fəaliyyətə məcbur edilmənin qarşısını alma 2011-ci ildə Niderlandda bələdiyyələrdən olan yerli məmurlar qaraçı icmalarındakı ailələrdə gördükləri yüksək sayda və müxtəlif problemlərin öhdəsindən gəlmək üçün təhlükəsizlik nazirliyindən dəstək istəmişlər. Bura mənzil məsələləri, erkən nikah hallarının yayılması, təhsildən yayınma və sağlamlıq və prenatal qayğı ilə bağlı problemlər aid idi. Belə narahatlıq doğuran hallar arasında bu ailələr tərəfindən cəmiyyət əleyhinə davranış və cinayətkarlıq hallarının yüksək səviyyələrdə olması da var idi: uşaqlar hələ az yaşlarından mağazalarda oğurluq və cibgirişlik kimi cinayətkar əməllərə cəlb olunurdular. Miqrant qaçaqmalçılığı minlərlə miqrantı qəbul edilməz risklərə məruz qoyan və beynəlxalq sərhədlərin toxunulmazlığında problemlər yaradan artmaqda olan global bir cinayətdir". 104 Təyinat kimi seçdikləri dövlətə qanuni şəkildə getmək üçün vasitələrə malik olmayan bir çox miqrantlar, miqrant qaçaqmalçılığında səriştə toplamış cinayətkar qrupların ovuna düşürlər". Miqrant qaçaqmalçıları dövlətin öz suverenliyini qorumaq və həm ölkə hüdudlarında, həm də öz sərhədləri boyu cinayətkarlıqla və korrupsiya halları ilə mübarizə aparmaq potensialını təhlükə altına alır. Mənbə, tranzit və təyinat ölkələrinin orqanları miqrant qaçaqmalçılığının qarşısını almaq üçün effektiv şəkildə əməkdaşlıq etmədikləri halda, qaçaqmalçılar cinayətlər törətmək niyyətilə yeni marşrutlar düşünmək üçün sadəcə belə ölkələrin bəzilərində, zəif cinayət təqibi tədbirlərindən yararlanıla bilərlər.

Miqrant qaçaqmalçılığının anlayışı Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Mü-təşəkkil Cinayətkarlıq Əleyhinə Konvensiyasına (2000-ci il) əlavə olan Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Yer, Dəniz və Hava ilə Miqrant Qaçaqmalçılığına qarşı Protokolu (miqrant qaçaqmalçılığı Protokolu) 3-cü maddəsində deyilir: "Miqrant qaçaqmalçılığı dedikdə, birbaşa və ya dolaylı yolla maliyyə və ya digər maddi gəlir əldə etmək məqsədilə şəxsin vətəndaşlığı və ya daimi sakini olmadığı iştirakçı dövlətin ərazisinə qanunsuz daxil olmasını təşkil etmə anlaşılır". Miqrant qaçaqmalçılığı Protokolu 2-ci maddəsində deyilir ki, protokolun məqsədi aşağıdakılardan ibarətdir: "Miqrant qaçaqmalçılığının qarşısını almaq və onunla mübarizə aparmaq, habelə bu məqsədlə iştirakçı dövlətlər arasında əməkdaşlığı təşviq etmək, eyni zamanda, qaçaqmalçılıq yolu ilə başqa ölkələrə aparılan miqrantların hüquqlarını müdafiə etmək". Miqrantların cinayət məsuliyyətinə dair 5-ci maddədə deyilir: "Miqrantlar Protokolu 6-cı maddəsində nəzərdə tutulan davranış obyektinə olma faktına görə Protokola əsasən cinayət təqibi qaydasında məsuliyyətə cəlb

olunmamalıdır". Miqrant qaçaqmalçılığına qarşı Protokolu cinayətkar qaçaqmalçıları hədəfə almaq və onların qaçaqmalçılıq yolu ilə başqa ölkələrə aparıldığı şəxsləri müdafiə etmək üçün əməkdaşlığın təşviq olunmasını nəzərdə tutur."

Dövlətlərin qurbanların hüquqlarına hörmətlə yanaşmaları və onları təxirəsalınmadan ölkə hüdudlarından kənara çıxarmamaları vacibdir. Müdafiə və yardım tədbirlərinə dair 16-cı maddədə deyilir: "1. Bu Protokolu yerinə yetirərkən, hər bir iştirakçı dövlət, beynəlxalq hüquqdan irəli gələn öhdəliklərinə uyğun olaraq, bu Protokolu 6-cı maddəsində nəzərdə tutulmuş davranışın obyektinə olmuş şəxslərin tətbiq edilə bilən beynəlxalq hüquq əsasında verilmiş hüquqlarını, xüsusilə də yaşamaq hüququnu və işgəncə və ya digər qəddar, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftara və ya cəzaya məruz qalmamaq hüququnu qorumaq və müdafiə etmək üçün bütün müvafiq tədbirləri, zəruri olduqda qanunvericiliklə bağlı tədbirləri görməlidir. 2. Hər bir iştirakçı dövlət bu Protokolu 6-cı maddəsində nəzərdə tutulmuş davranışın obyektinə olma səbəbindən miqrantlara qarşı fərdlər və ya qruplar tərəfindən yol verilə bilən zorakılıq əleyhinə onların müvafiq müdafiəsini təmin etmək üçün müvafiq tədbirləri görməlidir. 3. Hər bir iştirakçı dövlət bu Protokolu 6-cı maddəsində nəzərdə tutulmuş davranışın obyektinə olma səbəbindən yaşayışı və ya təhlükəsizliyi təhdid altında olan miqrantlara müvafiq yardımını göstərməlidir. 4. Bu maddənin müddəalarını tətbiq edərkən, iştirakçı dövlətlər qadınların və uşaqların xüsusi ehtiyaclarını nəzərə almalıdırlar. 5. Bu Protokolu 6-cı maddəsində nəzərdə tutulmuş davranışın obyektinə olmuş şəxs saxlanıldığı halda, hər bir iştirakçı dövlət zərurət yarandıqda Konsulluq Münasibətləri haqqında Vyena Konvensiyasının irəli gələn öhdəliklərinə, o cümlədən, təxirəsalınmadan müvafiq şəxsə konsulluq əməkdaşlarına bildirmə və onlarla əlaqə saxlama ilə bağlı müddəalar barədə məlumat vermək öhdəliyinə riayət etməlidir."

Miqrant qaçaqmalçılığı. Aşağıdakı üç ünsürün birləşməsi miqrant qaçaqmalçılığını təşkil edir:

- şəxsin qanunsuz olaraq ölkə ərazisinə daxil olmasını və ya orada qanunsuz yaşamasını təşkil etmə - maliyyə və ya digər mənfəət müqabilində - sərhədi aşaraq bir ölkədən digər ölkəyə aparılma Qaçaqmalçılığa dair Protokolu 6-cı maddəsində həm belə davranışın, həm də maliyyə və ya digər maddi mənfəət əldə etmək məqsədilə "qanuni qalma üçün tələblərə riayət etmədən, şəxsin qanuni sakini və ya vətəndaş olmadığı dövlətdə qalmasına qanunsuz vasitələrlə imkan yaratma" ilə bağlı davranışın cinayət qanununa daxil edilməsinə tələb edir.

İnsan alveri və miqrant qaçaqmalçılığı arasında fərqlər miqrant qaçaqmalçılığı çox vaxt düzgün başa düşülmür və insan alveri ilə eyni olduğu güman edilir. Çox vaxt qarışdırılan bu iki anlayış arasında fərq qoyulmalıdır. Eyni zamanda, qaçaqmalçılıq yolu ilə başqa ölkələrə aparılan və qaçaqmalçılığa dair Protokolu 16-cı maddəsinə əsasən hüquqlara malik olmalı və müdafiə ediləməli qurbanlara yardım etmək öhdəliyi də vardır. İnsan alveri və miqrant qa-

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına
Dövlət Dəstəyi Fondu

KIVDF

www.kivdf.gov.az

Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə "İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, vətəndaşların hüquqi, siyasi mədəniyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi, sosial və siyasi fəallığının artırılması" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

çaqmalçılığı insanlarda öz yaşadığı yeri tərk etmək istəyi yaradan, yoxsulluq, zəif təhsil, işsizlik, gender məsələləri, münafişə və digər səbəblərin də aid edilə biləcəyi eyni "vadaredici faktorlara" malikdir. Cinayətkar şəbəkələr, mütəşəkkil cinayətkar qruplar və ayrı-ayrı cinayətkar şəxslər mənfəət əldə etmək üçün insanları alıb-satır və ya qaçaqmalçılıq yolu ilə başqa ölkələrə aparır. İnsan alverindən gəlirlər qurbanın nəticə etibarilə istismar edildiyi halda əldə edilir. Miqrant qaçaqmalçılığında gəlirlər insanların dövlət sərhədlərindən qanunsuz olaraq keçirilərək təyinat yeri kimi seçilən dövlətlərə aparılmasına görə alınan ödənişlərdən əldə edilir. İnsan alverində və miqrant qaçaqmalçılığında oxşar ünsürlərin olması ilə yanaşı, bir sıra fərqlər də vardır. Miqrant qaçaqmalçılığı dövlət əleyhinə cinayətdir və immiqrasiya qanunlarının pozulmasıdır. O, yalnız transmilli karakter daşıya bilər, belə ki, vətəndaş dövlət sərhədlərinə imkanı əldə etmək üçün sərhədi qanunsuz keçməyə kömək etməkdir. Avropa Şurasının məqsədinin üzvləri arasında daha böyük birliyə nail olmaq üçün yetkinlik yaşına çatmaması baxımından statusunun tələb etdiyi kimi ailəsi, cəmiyyət və dövlət tərəfindən bu cür müdafiə tədbirlərindən yararlanmaq hüququna malik olduğunu nəzərə alaraq uşaqların cinsi istismarının, xüsusilə də uşaq fahişəliyinin və seksual karakterli hərəkatların bütün formalarının, habelə xaricdə törədilən hərəkatların uşaqların sağlamlığına və psixososial inkişafına məhvedici təsir göstərdiyini müşahidə edərek; uşaqlara qarşı cinsi istismarın və seksual karakterli hərəkat-

ların həm milli, həm də beynəlxalq səviyyədə narahatlıq yaradan miqyası çatdığı və, xüsusilə də həm uşaqların, həm də qanun pozucularının məlumat və kommunikasiya texnologiyalarından (İKT-lər) istifadə imkanlarının genişlənməsi və uşaqların cinsi istismarı və seksual karakterli hərəkatların qarşısını alması və onlarla mübarizənin beynəlxalq əməkdaşlıq tələb etdiyini qeyd edərək; uşaqların rifahının və maraqlarının bütün üzv dövlətlərin qəbul etdikləri fundamental dəyərlər olduğunu və bu dəyərlərin heç bir ayrı-seçkiliciyə yol vermədən qorunmalı olmasını; Avropa Şurasının dövlət və hökumət rəhbərlərinin 3-cü sammitində (Varşava, 16-17 may 2005-ci il) qəbul edilmiş və uşaqların cinsi istismarının qarşısını almasına çağıran Fəaliyyət Planına istinad edərək; Xüsusilə də, uşaqların və gənclərin cinsi istismarına, onların iştirakı ilə pornoqrafıyaya, onların fahişəliyə cəlb edilməsinə və alverinə dair Nazirlər Komitəsinin R (91) 11 sayılı tövsiyəsinə, uşaqların cinsi istismardan müdafiəsinə dair Rec (2001) 16 sayılı tövsiyyəyə, və kibernetik cinayətə dair Konvensiyaya (ETS # 185), xüsusilə də onun 9-cu maddəsinə, eləcə də Avropa Şurasının İnsan Alverinə Qarşı Mübarizəyə dair Konvensiyaya (CETS # 197) istinad edərək; İnsan Hüquqları və Fundamental Azadlıqların Müdafiəsinə dair Konvensiyayı (1950, ETS #5), yenidən nəzərdən keçirilmiş Avropanın Sosial Xartiyasını və Avropanın Uşaqların Hüquqlarının Yerinə yetirilməsinə dair Konvensiyasını nəzərə alaraq.

Vahid Öməröv,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru